

Verkenning collectieve energiebesparing provincie Noord-Brabant

Eindrapport

oktober 2019

E&E advies

Colofon

Onderzoekers

Geert Visser
Elmar Naber

Datum

16 oktober 2019

In opdracht van

Provincie Noord-Brabant

Inhoud

1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding.....	4
1.2 Onderzoeksvraag.....	4
1.3 Onderzoeksmethodiek	4
1.4 Leeswijzer.....	5
2. Kenmerken onderzochte aanpakken	6
2.1 Weinig collectieve aanpakken die zich enkel op besparing richten	6
2.2 Veel verscheidenheid in onderzochte collectieve aanpakken	6
2.2.1. <i>Buurkracht</i>	6
2.2.2. <i>Collectieve inkoopactie voor isolatie</i>	7
2.2.3. <i>Waardevermeerderingsregeling NCG</i>	8
2.2.4. <i>Groningen Woont Slim</i>	8
2.2.5. <i>Startsubsidie Lokale Energietransitie Groningen</i>	9
3. Bevindingen	11
3.1 Waarom een collectieve aanpak?	11
3.2 Doelgroep.....	11
3.3 Voorwaarden en doelstellingen	12
3.4 Looptijd en budget	12
3.5 Instrumentenmix.....	12
3.6 Governance	13
3.7 Uitvoering en resultaten	14
3.8 Succes- en faalfactoren	16
4. Conclusies	17
5. Methodologische verantwoording	20
5.1 Uitgangspunten onderzoek	20
5.2 Initiatieven groslijst en selectie verdiepingsfase.....	20
5.3 Geïnterviewde personen	21
5.4 Geraadpleegde documenten.....	21
5.5 Vragenlijst interviews.....	22

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In december 2018 is de Energieagenda 2019-2030 vastgesteld door Provinciale Staten. Hiermee is de basis gelegd voor de uitwerking in verschillende programma's in 2019. Met deze programma's wordt beoogd het doel voor 2030, een CO₂-reductie van 49% t.o.v. 1990, te realiseren. Tijdens de behandeling van de Energieagenda 2019-2030 hebben Provinciale Staten bij motie GS opgedragen te onderzoeken op welke wijze de provincie, samen met gemeenten, energiecoöperaties en andere organisaties, particulieren in Brabant kan stimuleren om het isoleren en energie besparen gezamenlijk (per huizenblok/straat/wijk) op te pakken.¹ De provincie Noord-Brabant heeft E&E advies naar aanleiding van deze motie de opdracht gegeven om een beleidsvoorbereidend onderzoek uit te voeren naar bestaande aanpakken die zich richten op collectieve energiebesparing.

1.2 Onderzoeksvraag

De tekst uit de motie is tevens te beschouwen als de centrale onderzoeksvraag en luidt als volgt:

Op welke wijze kan de provincie, samen met gemeenten, energiecoöperaties en andere organisaties, particulieren in Brabant stimuleren om het isoleren en energie besparen gezamenlijk (per huizenblok/straat/wijk) op te pakken?

1.3 Onderzoeksmethodiek

Om tot een beantwoording van de onderzoeksvraag te komen, is o.b.v. deskresearch en een aantal gerichte telefonische interviews een lijst opgesteld met bestaande aanpakken gericht op collectieven. Dit heeft geleid tot een groslijst van 20 collectieve aanpakken (zie hoofdstuk 5), waarvan 19 energie-gerelateerd.² Er zijn drie aanpakken geïdentificeerd (een subsidieregeling energiebesparende maatregelen voor VvE's en twee collectieve inkoopacties) die zich enkel richten op collectieve energiebesparing. De 16 andere energie-gerelateerde collectieve aanpakken richten zich zowel op hernieuwbare energie als energiebesparing. Naast het opstellen van een groslijst, is een documentenanalyse uitgevoerd waarin eerdere evaluaties van collectieve aanpakken zijn geanalyseerd.

In overleg met de opdrachtgever zijn vijf aanpakken uit de groslijst geselecteerd (shortlist) die verder zijn uitgediept aan de hand van interviews met betrokkenen. De shortlist is samengesteld op basis van verwachte verscheidenheid om de kans op bruikbare lessen zo groot mogelijk te laten zijn. Uit de groslijst zijn de volgende collectieve aanpakken geselecteerd voor de verdiepingsfase:

- De Waardevermeerderingsregeling van de Nationaal Coördinator Groningen;
- De Startsubsidie Lokale Energietransitie van de provincie Groningen;
- Groningen Woont Slim;
- Buurkracht;
- De Collectieve inkoopactie voor isolatie in de provincie Groningen.

¹ Motie Energie besparen dicht bij huis, M5 bij Statenstuk 86/18.

² Reggefiber is een collectieve aanpak gericht op de uitrol van glasvezel en de enige geïdentificeerde collectieve aanpak die zich niet richt op de energietransitie.

Hieronder is uiteengezet waar de selectie op is gebaseerd:

- De Waardevermeerderingsregeling is geselecteerd als instrument waar het Rijk bij betrokken is, vanwege de doelgroep (inwoners die te maken hebben met aardbevingsschade) en omdat dit instrument energiemaatregelen laagdrempelig subsidieert.
- De Startsubsidie Lokale Energietransitie is geselecteerd omdat dit het enige provinciale instrument bleek te zijn dat collectieven rondom besparing heeft ondersteund. Uit een belronde bleek dat vergelijkbare instrumenten uit de provincies Gelderland, Overijssel, Noord-Holland en Flevoland geen collectieven rond energiebesparing hebben gesubsidieerd. Het instrument van de provincie Limburg werd eerst intern nog geëvalueerd, waardoor men (nog) niet wilde meewerken aan dit onderzoek.
- Groningen Woont Slim is gekozen omdat het een gemeentelijk instrument betreft dat wordt uitgevoerd door een bedrijf, vanwege de lange looptijd en omdat recent een vergelijkbaar initiatief is opgestart in Brabant (Brabant Woont Slim).
- Buurkracht en de Collectieve inkoopactie voor isolatie zijn meer marktgerichte instrumenten. Buurkracht is geselecteerd vanwege de lange looptijd en omdat Buurkracht in een groot gebied actief is. De Collectieve inkoopactie voor isolatie is geselecteerd omdat het een concreet voorbeeld is van een samenwerking tussen overheden en bedrijven.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit vijf hoofdstukken. Na het inleidende eerste hoofdstuk volgt in het tweede hoofdstuk een overzicht van de kenmerken van de vijf geselecteerde collectieve aanpakken voor dit onderzoek. Het derde hoofdstuk bevat de bevindingen die zijn gebaseerd op het deskresearch dat is uitgevoerd en de interviews die zijn gehouden. In het vierde hoofdstuk staan de belangrijkste conclusies en is de centrale onderzoeksvraag beantwoord. Het vijfde en laatste hoofdstuk bevat de methodologische verantwoording.

2. Kenmerken onderzochte aanpakken

2.1 Weinig collectieve aanpakken die zich enkel op besparing richten

Uit de groslijst blijkt dat er weinig collectieve aanpakken zijn die zich enkel op energiebesparing richten. In dit onderzoek hebben we 19 energie-gerelateerde collectieve energie-aanpakken geïdentificeerd, waarvan slechts drie zich enkel richten op energiebesparing. Het betrof tweemaal een collectieve inkoopactie en een landelijke subsidieregeling die enkel beschikbaar is voor VvE's. De andere geïdentificeerde aanpakken richten zich in theorie zowel op hernieuwbare energie als besparing, maar blijken in de praktijk geen (vooral provinciale instrumenten) of in beperkte mate collectieve energiebesparing te ondersteunen. Dit blijkt ook uit de verdiepingsfase. Vanuit de Waardevermeerderingsregeling zijn geen collectieven gesubsidieerd, terwijl ook vanuit de Startsubsidie Lokale Energietransitie, Groningen Woont Slim en Buurkracht relatief weinig collectieven die zich enkel op besparing richten zijn ondersteund.

2.2 Veel verscheidenheid in onderzochte collectieve aanpakken

Er zijn vijf aanpakken verder uitgediept o.b.v. interviews. Het gaat om de volgende aanpakken:

1. Buurkracht;
2. Collectieve inkoopactie voor isolatie;
3. Waardevermeerderingsregeling NCG;
4. Startsubsidie Lokale Energietransitie Groningen;
5. Groningen Woont Slim.

De kenmerken van deze vijf collectieve aanpakken zijn op uniforme wijze in beeld gebracht. Hieruit blijkt dat er veel verschillen zijn in termen van doelgroep, doelstellingen, werkwijze en governance. De belangrijkste kenmerken zijn per aanpak uitgewerkt.

2.2.1. Buurkracht

Buurkracht is in 2013 ontstaan vanuit de Enexis Groep om een concrete bijdrage te leveren aan het Energieakkoord voor duurzame groei dat mede door de Enexis Groep is ondertekend. De ondersteuning die Buurkracht biedt, is gebaseerd op onderzoek naar knelpunten in de verduurzaming van woningen in Nederland. Hieruit bleek dat de complexiteit van verduurzaming en wantrouwen richting marktpartijen (door agressieve marketing) belangrijke knelpunten zijn. Daarom richt Buurkracht zich op de ondersteuning van buurtinitiatieven die via een persoonlijke benadering gezamenlijk werk willen maken van energiemaatregelen. De persoonlijke benadering ondersteunt burgers in het reduceren van de complexiteit en wegnemen van het wantrouwen. Buurkracht zet zogeheten buurtbegeleiders in om buurtinitiatieven volgens een vaste werkwijze van de grond te krijgen.

Factsheet Buurkracht

Initiator	Enexis Groep
Betrokken partijen	Enpuls, Enexis, aandeelhouders Enexis (provincies en gemeenten)
Looptijd	2013-heden
Aanleiding	Enexis wilde een concrete bijdrage leveren aan het Klimaatakkoord dat in 2013 mede door Enexis is ondertekend.
Doelgroep	Particuliere woningeigenaren die gezamenlijk energie willen besparen of produceren.

Doelstelling	Realiseren van CO2-reductie. Doelstelling 2018: meer dan 6.000 ton CO2-reductie
Budget	Enkele miljoenen per jaar.
Financierende partijen	Provincies en gemeenten die aandeelhouder zijn van Enexis (aandeelhouders stellen een deel van de dividenduitkering beschikbaar voor de bekostiging van Buurkracht).
Voorwaarden financiering	Realiseren CO2-reductie, activiteiten in Enexis-gebied.
Instrumentenmix	Inzet buurtbegeleiders en financiële middelen voor procesondersteuning (Buurkracht hanteert hiervoor een vaste werkwijze t.a.v. benodigde competenties buurtinitiatief en doorlooptijd), aanbieden tools en formats voor offertes, communicatie etc.
Benadering doelgroep	Marketing, samenwerking met lokale partijen zoals energiecoöperaties.
Rol overheden	Financiering (provincies en gemeenten), benaderen inwoners (gemeenten)
Resultaten (totaal)	In het werkgebied van Buurkracht (werkgebied Enexis) zijn circa 400 buurtinitiatieven ondersteund. In Noord-Brabant zijn 139 buurtinitiatieven ondersteund, dit heeft geleid tot 3.756 maatregelen in 41 Brabantse gemeenten. Van de benaderde mensen doet 10-15% mee in Noord-Brabant. In 2018 is circa 4.000 ton CO2-reductie gerealiseerd in het Enexis-gebied.
Resultaten (collectieve energiebesparing)	Ongeveer 30% van de getroffen maatregelen betreft isolatie. De meest voorkomende maatregel is plaatsing van zonnepanelen. Buurkracht schat in dat dit tussen de 60-70% van het totaal behelst.

2.2.2. Collectieve inkoopactie voor isolatie

Ruim 40.000 inwoners van de provincie Groningen hebben in januari 2017 een brief ontvangen van de provincie Groningen en konden zich vrijblijvend inschrijven voor een collectieve inkoopactie. Ook bewoners die geen brief hadden ontvangen konden zich inschrijven voor de actie. Na een veiling op basis van het totaal aantal inschrijvingen ontvingen de deelnemers een vrijblijvende offerte op maat. Hiermee werd de vraag naar isolatie in de provincie gebundeld en vervolgens op de markt aangeboden. Marktpartijen konden bieden op de gebundelde vraag waarna een notaris de winnende biedingen selecteerde.

Factsheet Collectieve inkoopactie voor isolatie

Initiator	Energieloket Groningen
Betrokken partijen	Energieloket Groningen (NMF Groningen, KAW, SLIM Wonen met Energie, Bouwend Nederland en Uneto-VNI i.s.m. Buurkracht en de Groninger Energie Koepel), 12 gemeenten, provincie Groningen
Looptijd	2017 (eenmalig)
Aanleiding	Huizenbezitters verleiden tot het nemen van isolatiemaatregelen.
Doelgroep	Particuliere huizenbezitters in de provincie Groningen met een focus op woningen uit de jaren 60 en 70.
Doelstelling	Stimuleren energiemaatregelen
Budget	€15.000,-
Financierende partijen	Provincie Groningen en 12 gemeenten
Voorwaarden financiering	Vraagbundeling en inleg van €20,- door huiseigenaar voor uitvoeren isolatieadvies.

Instrumentenmix	Isolatie-advies, collectiviteitskorting, selectie marktpartijen
Benadering doelgroep	40.000 huizenbezitters zijn per brief geïnformeerd over de collectieve inkoopactie.
Rol overheden	Financiering (provincie Groningen en 12 gemeenten), versturen brieven (provincie Groningen)
Resultaten (totaal)	Van de 40.000 aangeschreven huizenbezitters deden circa 2.000 mee. Dit heeft geleid tot 600 uitgevoerde maatregelen met spouwmuur- en vloerisolatie als meest populaire optie.
Resultaten (collectieve energiebesparing)	Zie resultaten (totaal)

2.2.3. Waardevermeerderingsregeling NCG

Via de Nationaal Coördinator Groningen is de Waardevermeerderingsregeling opengesteld voor inwoners in het aardbevingsgebied. De regeling is bedoeld als compensatie voor schade door aardbevingen. De subsidie kan worden aangevraagd voor verschillende energiebesparende maatregelen van dak- tot vloerisolatie. Ook is hernieuwbare energieproductie een optie. Met een collectieve aanvraag biedt de regeling de mogelijkheid om gezamenlijk met andere begunstigen een aanvraag in te dienen. Voorwaarde is wel dat alle aanvragers minimaal 1000 euro erkende schade hebben aan hun woning. De Waardevermeerderingsregeling biedt collectieven geen aanvullende ondersteuning t.o.v. individuele aanvragen.

Factsheet Waardevermeerderingsregeling NCG

Initiator	Ministerie van Economische Zaken
Uitvoerende partij(en)	Samenwerkingsverband Noord-Nederland
Looptijd	2017-2022 (opvolger van tijdelijke regeling die is gestart in 2014).
Aanleiding	Compensatie voor woningeigenaren die te maken hebben met schade door aardbevingen als gevolg van de aardgaswinning.
Doelgroep	Particuliere woningeigenaren met minimaal €1.000,- aardbevingschade
Doelstelling	Herstel van vertrouwen bij inwoners van het aardbevingsgebied. Daarnaast verduurzaming van de woningvoorraad.
Budget	€40 miljoen
Financierende partijen	De regeling wordt door de NAM (via EZK) gefinancierd.
Voorwaarden financiering	Minimaal €1.000 schade en inzet subsidie voor energiemaatregelen.
Instrumentenmix	€4.000,- subsidie voor energiemaatregelen.
Benadering doelgroep	Bij schadevaststelling worden inwoners geïnformeerd over de regeling.
Rol overheden	Inrichting regeling door EZK, uitvoering regeling door SNN, coördinatie door NCG en provincie Groningen, schadevaststelling door Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen.
Resultaten (totaal)	Voor individuele aanvragen is reeds tussen de 12 en 14 miljoen euro uitgekeerd. 60% van deze aanvragen betreft zonnepanelen op daken.
Resultaten (collectieve energiebesparing)	Geen aanvragen in collectiviteit.

2.2.4. Groningen Woont Slim

Groningen Woont Slim (GWS) is een samenwerking tussen de gemeente Groningen, Gasunie en Reimarkt.

GWS is te beschouwen als het verlengstuk van het gemeentelijk energieloket. Waar het energieloket zich richt op informatie en advies, richt GWS zich op de uitvoering van energiemaatregelen. Vanuit GWS worden arrangementen (product-marktcombinaties) aangeboden gericht op het verduurzamen van woningen. Het concept van GWS is bedacht door en wordt uitgevoerd door het bedrijf Reimarkt. Dit concept is inmiddels ook uitgerold in o.a. Delft, Hoogeveen en Enschede.

Factsheet Groningen Woont Slim

Initiator	Reimarkt, gemeente Groningen en Gasunie
Uitvoerende partij(en)	Reimarkt, gemeente Groningen en Gasunie
Looptijd	2016-2019
Aanleiding	Wens van de gemeente om inwoners niet alleen te ondersteunen met informatie en advies (gemeentelijk energieloket), maar ook te ontzorgen bij de uitvoering van maatregelen (ondersteuning gedurende de gehele klantreis).
Doelgroep	Particuliere woningeigenaren (bestaande woningvoorraad) in de gemeente Groningen, ofwel individueel ofwel collectief.
Doelstelling	Aantal adviezen, aantal getroffen maatregelen en klanttevredenheid, geen gekwantificeerde CO2-doelen of energiedoelen. In 2019 wordt beoogd 10.000 unieke woningeigenaren te benaderen en zo bij 1000 woningen energiemaatregelen te realiseren.
Budget	Enkele tonnen per jaar
Financierende partijen	Gemeente Groningen en Gasunie
Voorwaarden financiering	De inzet van GWS dient bij te dragen aan de doelstellingen van de gemeente. Ook organiseert Reimarkt samen met de gemeente Groningen bijeenkomsten in wijken en buurten.
Instrumentenmix	Bundeling van aanbod (marktconform) via samenwerking met leveranciers, ontwikkeling product-marktcombinaties, bundeling van informatie via quickscan en onderzoek (per woningtype), communicatie over subsidies.
Benadering doelgroep	Actieve benadering via marketing en bijeenkomsten in buurten. Daarnaast worden inwoners via gemeentelijk energieloket doorverwezen.
Rol overheden	Financiering (gemeente Groningen en Gasunie), communicatie richting doelgroep (gemeente Groningen)
Resultaten (totaal)	In 2018 hebben 1.400 woningeigenaren met hulp van GWS bedrijven opdracht gegeven om energiemaatregelen uit te voeren, waaronder warmtepompen (22%) en muurisolatie (13%).
Resultaten (collectieve energiebesparing)	De verhouding individueel/collectief wordt niet geregistreerd, maar is blijkens het interview met GWS klein. Het overgrote deel van de 1.400 woningeigenaren heeft een individuele aanvraag gedaan. Het plaatsen van zonnepanelen is de meest populaire maatregel, maar ook isolatiemaatregelen vinden voldoende afzet.

2.2.5. Startsubsidie Lokale Energietransitie Groningen

Een energiecollectief (bestaande uit een groep van ten minste drie inwoners) in de provincie Groningen kan een startsubsidie aanvragen voor organisatie- en proceskosten die bij de start van het energiecollectief worden gemaakt. Dat energiecollectief dient zich ofwel op de productie van hernieuwbare energie ofwel op

energiebesparing te richten. De regeling is een onderdeel van programma Lokale Energietransitie, dit is één van de sporen uit Kansrijk Groningen. Vanuit dit programma werken verschillende overheden en organisaties aan de leefbaarheid in Groningen door initiatieven van bewoners en gemeenten uit het aardbevingsgebied te financieren en te faciliteren.

Factsheet Startsubsidie Lokale Energietransitie Groningen

Initiator	Provincie Groningen
Betrokken partij(en)	NMF Groningen, Grunneger Power, Groninger Energie Koepel, provincie Groningen, RuG en Rabobank
Looptijd	2016-2019
Aanleiding	De startsubsidie is één van de instrumenten vanuit het programma Kansrijk Groningen gericht op het versterken van de leefbaarheid in het aardbevingsgebied.
Doelgroep	Collectieven van minstens drie inwoners in de provincie Groningen
Doelstelling	Het vergroten van het draagvlak voor de energietransitie en het bevorderen van sociale cohesie.
Budget	€400.000 voor collectieven in het aardbevingsgebied, €200.000 voor collectieven in de provincie Groningen maar buiten het aardbevingsgebied.
Financierende partijen	Het instrument (gericht op het aardbevingsgebied) wordt door de NAM (via EZK) gefinancierd. De provincie Groningen heeft €200.000 beschikbaar gesteld voor collectieven buiten het aardbevingsgebied.
Voorwaarden financiering	Collectief moet zich richten op een project dat zich in het belang van de buurt richt op energiebesparing en/of hernieuwbare energieproductie.
Instrumentenmix	Tot €10.000 subsidie voor procesmatige of organisatorische zaken rondom het energiecollectief. Ook worden tools en formats beschikbaar gesteld.
Benadering doelgroep	Actieve benadering doelgroep door NMF, Grunneger Power, Groninger Energie Koepel, ook aanwezigheid bij bijeenkomsten in wijken en buurten.
Rol overheden	Financiering (EZK en provincie Groningen), zitting in toetsingscommissie aanvragen (provincie Groningen), coördinatie uitvoerende partijen (provincie Groningen).
Resultaten (totaal)	Er zijn tussen de 50 en 60 collectieven gesubsidieerd. Het overgrote deel van de collectieven richt zich op EAZ-windmolens of zonnepanelen.
Resultaten (collectieve energiebesparing)	Er zijn zeven collectieven gesubsidieerd die zich (gedeeltelijk) richten op energiebesparing.

3. Bevindingen

In het vorige hoofdstuk zijn de belangrijkste kenmerken van de vijf geselecteerde aanpakken uitgelicht. Op basis van deze kenmerken, de interviews en de achtergrondstudie komen wij tot een aantal bevindingen. Deze bevindingen zijn in dit hoofdstuk uiteengezet.

3.1 Waarom een collectieve aanpak?

Inspelen op maatschappelijke behoefte

Uit de interviews met betrokkenen blijkt dat de groeiende behoefte vanuit de samenleving om in collectief verband een bijdrage te leveren aan maatschappelijke vraagstukken een belangrijk motief is om een aanpak gericht op collectieven te initiëren. Dit is een bredere ontwikkeling die bijvoorbeeld ook zichtbaar is binnen het sociale domein en het economisch domein. De collectieve aanpakken ondersteunen deze beweging vanuit de samenleving. Vaak is er ook sprake van een bestuurlijke wens om dit te ondersteunen.

Versnellen van de energietransitie

Daarnaast is het versnellen van de energietransitie genoemd als een belangrijk motief. Onvoldoende kennis over energiemaatregelen en gebrek aan tijd en enthousiasme zijn belangrijke knelpunten in de verduurzaming van de gebouwde omgeving. Collectieven kunnen deze knelpunten wegnemen, omdat woningeigenaren gezamenlijk kennis verkrijgen en elkaar enthousiasmeren om te investeren in energiemaatregelen.

Bevorderen sociale cohesie

Betrokkenen geven aan dat het versterken van sociale cohesie en leefbaarheid eveneens een drijfveer is om te starten met collectieve aanpakken. Respondenten geven aan dat een collectieve aanpak ook de intentie heeft om de contacten en binding tussen buurtgenoten te versterken. Dit komt voort uit de gedachte dat samenwerking rond de energietransitie ook kan leiden tot intensievere samenwerking op andere terreinen.

Weinig aanpakken die zich enkel op collectieve besparing richten

Het merendeel van de geïdentificeerde aanpakken richt zich overigens zowel op collectieve hernieuwbare energieproductie als collectieve energiebesparing. Dit geldt vooral voor de aanpakken die vanuit publieke middelen zijn geïnitieerd. Alle provinciale instrumenten die collectieven bedienen, richten zich bijvoorbeeld zowel op besparing als hernieuwbare energieproductie. Er is wel een aantal bedrijven geïdentificeerd dat een collectieve aanpak heeft ontwikkeld die zich enkel richt op energiebesparing. Er zijn daarentegen ook veel bedrijven die zich enkel richten op collectieve hernieuwbare energieproductie.

3.2 Doelgroep

Focus op particuliere woningbezitters

Particuliere woningbezitters vormen de belangrijkste doelgroep van de vijf onderzochte collectieve aanpakken. Meer specifiek zijn woningbezitters met een rijtjeswoning uit de jaren 60 en 70 genoemd als relevante doelgroep. Deze woningen zijn redelijk uniform gebouwd en er is nog veel winst te behalen op het gebied van verduurzaming.

3.3 Voorwaarden en doelstellingen

Collectieve aanpakken zijn laagdrempelig ingericht

De onderzochte aanpakken die bedoeld zijn voor inwoners in het aardbevingsgebied (de Waardevermeerderingsregeling en Startsubsidie Lokale Energietransitie) stellen weinig eisen als het gaat om het toekennen van subsidie. Belangrijkste criterium is dat maatregelen zich richten op ofwel energiebesparing ofwel productie van hernieuwbare energie. Dit heeft echter vooral te maken met het primaire doel van deze regelingen: herstel van vertrouwen door compensatie. Het stellen van voorwaarden wordt gezien als tegenstrijdig met dit doel. Ook de andere collectieven zijn laagdrempelig ingericht. Betrokkenen geven aan dat regelingen laagdrempelig moeten zijn, omdat te veel eisen en voorwaarden aan de voorkant een negatief effect hebben op het animo onder woningbezitters om gezamenlijk met elkaar aan de slag te gaan.

Doelstellingen en sturing op doelen verschilt per aanpak

De doelstellingen van de collectieve aanpakken die zijn onderzocht zijn zeer divers. Voor Buurkracht en GWS zijn doelstellingen geformuleerd gericht op respectievelijk CO₂-reductie en het aantal uitgevoerde energiemaatregelen en hier wordt ook op gestuurd. Voor de Regeling Waardevermeerdering en Startsubsidie Lokale Energietransitie geldt respectievelijk dat herstel van vertrouwen en vergroten van de leefbaarheid de belangrijkste doelen zijn. CO₂-reductie is bijvangst, maar geen primair doel. Er wordt ook niet actief gestuurd op het realiseren van een zo groot mogelijke CO₂-reductie.

3.4 Looptijd en budget

Over het algemeen langjarige aanpak, wel verschil in budget

De onderzochte aanpakken kenmerken zich over het algemeen door een langjarige looptijd (uitzondering is de Collectieve inkoopactie voor isolatie, omdat het een eenmalige actie betrof). Buurkracht is bijvoorbeeld in 2013 gestart en Groningen Woont Slim in 2014, terwijl ook de Waardevermeerderingsregeling al sinds 2014 loopt. Voor de meerjarige aanpakken geldt bovendien dat deze in de komende jaren doorlopen of dat de looptijd wordt verlengd. Wel zijn er grote verschillen in het beschikbare budget per jaar. De budgetten variëren van een ton/enkele tonnen (Startsubsidie Lokale Energietransitie/Groningen Woont Slim) tot enkele miljoenen (Buurkracht/Waardevermeerderingsregeling). Hierbij dient wel te worden opgemerkt dat Buurkracht een groot geografisch gebied bestrijkt (gebieden waar Enexis als netbeheerder actief is) en dat de Waardevermeerderingsregeling energiemaatregelen subsidieert voor een grote doelgroep. De lange looptijd stelt de uitvoerende partijen in de gelegenheid om verbeteringen te implementeren. Bij Buurkracht heeft dit bijvoorbeeld geleid tot verkorte ondersteuningstrajecten (maximaal 10 weken) om te voorkomen dat buurtinitiatieven verzanden in praatclubjes.

3.5 Instrumentenmix

Nadruk op procesmatige ondersteuning

Collectieven worden door de onderzochte regelingen vooral procesmatig ondersteund. Dit betekent dat er geen geld beschikbaar is voor de financiering van energiemaatregelen, maar dat ondersteuning wordt geboden bij het opzetten van een collectief, het onderzoeken van kansrijke maatregelen, het opstellen van offertes en het selecteren van uitvoerende partijen. Uitzondering is de Waardevermeerderingsregeling voor inwoners in het aardbevingsgebied in de provincie Groningen die meer dan €1.000,- schade hebben. In deze regeling, die primair tot doel heeft om het vertrouwen te herstellen, is het wel mogelijk om direct energiebesparende maatregelen gesubsidieerd te krijgen.

Procesmatige ondersteuning in de vorm van middelen, expertise en productontwikkeling

Uit de interviews blijkt dat de onderzochte aanpakken op een aantal punten procesmatige ondersteuning bieden:

- **Financieel:** Beschikbaar stellen van middelen, bijvoorbeeld voor notariskosten, websiteontwikkeling, energieadvies, huren van ruimtes voor bijeenkomsten, aanschaf instrumenten (NMF heeft bijvoorbeeld warmtecamera's aangeschaft die collectieven kunnen gebruiken om kansrijke maatregelen te identificeren).
- **Expertise:** Vanuit de aanpakken wordt expertise ingebracht ter ondersteuning van collectieven en het uitwerken van kansrijke maatregelen. Het betreft bijvoorbeeld ondersteuning bij het vormgeven van een collectief (welke competenties zijn nodig), ondersteuning bij bijeenkomsten, communicatie alsmede technische, juridische, financiële en inhoudelijke kennis.
- **Aanbieden tools en formats:** Vanuit een aantal van de onderzochte regelingen worden gestandaardiseerde tools en formats aangeboden ter ondersteuning van collectieven. Het gaat bijvoorbeeld om communicatie (standaardwebsites en brieven) en voorbeeldoffertes en business cases. Buurkracht heeft bovendien een app ontwikkeld die collectieven kunnen gebruiken om met elkaar te communiceren.

3.6 Governance

Overheid heeft aan de voorkant een belangrijke rol in het beschikbaar stellen van middelen

Overheidspartijen hebben een belangrijke rol in de financiering van de onderzochte regelingen. Ze zijn allemaal direct of indirect gefinancierd vanuit publieke middelen:

- De financiële middelen voor de Waardevermeerderingsregeling en Startsubsidie Lokale Energietransitie Groningen zijn beschikbaar gesteld vanuit EZK (vanuit de aardgasbaten). De provincie Groningen heeft aanvullende financiering verstrekt om de geografische scope van de regelingen uit te breiden.
- Buurkracht wordt bekostigd vanuit de dividenduitkering aan provinciale en gemeentelijke aandeelhouders van Enexis. Een deel van het dividend wordt niet uitgekeerd en gebruikt voor de bekostiging van Buurkracht. De provincie Groningen heeft aanvullende middelen beschikbaar gesteld voor een intensivering van de inzet van Buurkracht in de aardbevingsregio.
- Groningen Woont Slim en Collectieve inkoopactie voor isolatie zijn gefinancierd vanuit middelen van respectievelijk de gemeente Groningen en de provincie Groningen.

Ook de provincies Flevoland, Gelderland, Noord-Holland, Limburg en Overijssel hebben middelen voor collectieven beschikbaar gesteld.

Provincie pakt soms een coördinerende rol

Uit de interviews blijkt dat de rol van de provincie in de uitvoering over het algemeen gering is. Alleen bij de Startsubsidie Lokale Energietransitie Groningen heeft de provincie een concrete rol in de uitvoering. Een afgevaardigde van de provincie Groningen zit in de toetsingscommissie voor het beoordelen van subsidieaanvragen. Wel heeft de provinciale overheid op de achtergrond soms een rol, bijvoorbeeld in het bewaken van de samenhang met andere instrumenten of een meer coördinerende rol in de samenwerking tussen partijen die betrokken zijn bij de uitvoering. Hierbij helpt het dat de provincie geen direct belang heeft, omdat het zichzelf op afstand heeft geplaatst waardoor de provincie boven de partijen staat. Voor een aantal van de onderzochte aanpakken geldt echter ook dat de provincie geen rol in de uitvoering heeft.

Gemeenten worden vaak betrokken als betrouwbare partner

De rol van gemeenten is bij de vijf onderzochte initiatieven anders dan die van provincies. Als lokale overheid beschikken gemeenten over specifieke lokale kennis, bijvoorbeeld actieve inwoners die benaderd

kunnen worden om een buurtinitiatief op te zetten. Verder merken diverse geïnterviewde betrokkenen op dat de aansluiting van een gemeente bij een initiatief een verhoogde betrouwbaarheid creëert. Ook in de communicatie heeft de gemeente daardoor een rol. Een brief van de gemeente wordt namelijk sneller geopend dan een brief vanuit een lokaal initiatief.

Overheid plaatst zichzelf in uitvoering vaak op afstand

Voor het merendeel van de onderzochte aanpakken geldt dat de overheid een beperkte rol heeft in de uitvoering. Gezien de doelgroep wordt de uitvoering van instrumenten vaak belegd bij partijen 'met de voeten in de klei'. Dit houdt in dat vooral provincies, maar ook gemeenten meer op afstand staan bij de uitvoering. In de praktijk betekent dit dat collectieve aanpakken overwegend worden uitgevoerd door partijen die dicht op het veld zitten en dat er veel wordt samengewerkt met partijen die veel actief zijn in wijken en buurten. Uitzondering is de regeling Waardevermeerdering. Deze regeling wordt uitgevoerd door het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (gezamenlijke uitvoeringsorganisatie van de provincies Groningen, Drenthe en Friesland). De andere regelingen - Buurkracht, Groningen Woont Slim en Collectieve Inkoopactie voor isolatie - worden uitgevoerd door bedrijven of door organisaties met lokale binding.

Respondenten geven aan dat sterke lokale netwerken en persoonlijk contact met de doelgroep cruciaal zijn. Bij de Startsubsidie Lokale Energietransitie wordt de regeling bijvoorbeeld uitgevoerd door de Natuur- en Milieufederatie, omdat zij over een sterk netwerk beschikt bij energiecoöperaties. Hoewel Buurkracht niet direct vanuit een gemeente of provincie wordt aangestuurd, is de rol van Buurkracht als organisatie vergelijkbaar met die van NMF in voorgenoemd voorbeeld. In het persoonlijke contact rondom een aanvraag zorgt de rol van dit soort organisaties voor een informele en daardoor meer laagdrempelige sfeer. Dit heeft een positieve impact op de doelgroep.

Bij Groningen Woont Slim heeft de gemeente een bedrijf (Reimarkt) de opdracht gegeven het gemeentelijke energieloket en het bundelen van aanbod van isolatiemaatregelen op zich te nemen. Hierdoor wordt enerzijds een marktpartij geëquipeerd om vanuit een gemeentelijk platform te handelen, waardoor de marktpartij makkelijker bij de doelgroep binnenkomt. Anderzijds wordt de kennis die bedrijven van de markt hebben benut om gemeentelijke dienstverlening te versterken.

3.7 Uitvoering en resultaten

In de praktijk worden vooral collectieven gericht op hernieuwbare energieproductie ondersteund

Hoewel de onderzochte aanpakken zich in theorie zowel richten op collectieve energiebesparing en productie van hernieuwbare energie, blijkt dat in de praktijk vooral initiatieven gericht op collectieve productie van hernieuwbare energie worden ondersteund. Het aantal collectieven gericht op gezamenlijke hernieuwbare energieproductie, is beduidend groter dan het aantal collectieven gericht op energiebesparing. Respondenten geven aan dat dit een aantal oorzaken heeft:

- Zonnepanelen (en kleine windmolens³) zijn zichtbaar, burgers laten zien dat ze duurzaam bezig zijn;
- De zichtbaarheid maakt ook dat burgers bekend zijn met zonnepanelen (goed voorbeeld doet volgen);
- Energiebesparing is complexer omdat er meerdere opties zijn voor energiebesparing en niet elke optie even geschikt is;
- Je komt minder bij mensen achter de voordeur dan bij het uitvoeren van isolatiemaatregelen;
- Bedrijven die actief zijn op het gebied van zonne-energie zijn over het algemeen actiever in het benaderen van mensen dan bedrijven die actief zijn op het gebied van energiebesparing.

³ In de provincie Groningen waar diverse collectieven inzetten op de realisatie van een kleine windmolen (EAZ).

Een gevolg hiervan is dat de energetische impact van collectieven gericht op energiebesparing relatief klein is in vergelijking met de energetische impact van collectieven gericht op productie van hernieuwbare energie. De provinciale subsidieregelingen gericht op collectieve aanpakken hebben vrijwel alleen maar collectieve hernieuwbare energieproductie ondersteund en ook Buurkracht en GWS geven aan dat energetische impact van collectieve hernieuwbare energie groter is dan van collectieve besparing.

Insteek aanpak heeft invloed op behaalde resultaat

De onderzochte collectieve aanpakken die dicht op de uitvoering van maatregelen zitten (GWS, Collectieve inkoopactie voor isolatie, regeling waardevermeerdering) leiden relatief snel tot daadwerkelijke energiebesparing. Respondenten geven echter wel aan dat de doelgroep die gebruik maakt van de regelingen over het algemeen al nadacht over het uitvoeren van energiebesparende maatregelen. De collectieve aanpakken die zich vooral richten op het 'bouwen' van buurtcollectieven (Buurkracht en Startsubsidie lokale energietransitie) leiden minder snel tot daadwerkelijke energiebesparing, maar deze collectieven focussen zich ook meer op woningbezitters die nog geen concrete plannen hadden om energiebesparende maatregelen te treffen. Ook geven de betrokkenen aan dat dergelijke collectieven leiden tot meer sociale cohesie in wijken en buurten en dat de samenwerking vaak breder wordt getrokken om de wijk of buurt ook op andere terreinen aantrekkelijker te maken.

Actieve benadering van de doelgroep is cruciaal

Uit de interviews blijkt dat de doelgroep actief benaderd wordt of gewezen wordt op de beschikbaarheid van een regeling gericht op collectieven. Dit kan gaan om het communiceren over beschikbare subsidieregelingen, maar ook om het benaderen van buurtbewoners om in collectieven te gaan participeren. Ook aanwezigheid bij lokale bijeenkomsten en mond-op-mond reclame zijn belangrijke manieren om een regeling onder de aandacht te brengen. Dit hangt samen met de keuze om uitvoerende partijen te kiezen die in wijken en buurten actief zijn.

Weinig aandacht voor professionaliseren buurtcollectieven

Een aantal respondenten geeft aan dat lokale initiatieven die worden ondersteund vanuit provinciale regelingen veelal tegen dezelfde vraagstukken aanlopen. Er zijn weinig verschillen in de aanpak die initiatieven voorstaan. Toch bestaat bij veel lokale initiatieven het gevoel dat hun aanpak uniek is en dat samenwerking met andere initiatieven niet voor de hand ligt. Vanuit de regelingen wordt ook niet actief gestuurd op opschaling van bestaande initiatieven, maar wordt elk nieuw initiatief apart ondersteund. Gevolg is dat het speelveld onoverzichtelijker wordt (er komen steeds meer spelers) en dat er weinig aandacht is voor het professionaliseren van initiatieven.

Er bestaat een spanningsveld tussen laagdrempeligheid en resultaatgerichtheid

Uit dit onderzoek wordt duidelijk dat de initiatieven rondom collectieven van inwoners vaak laagdrempelig zijn. Hierdoor worden aan de voorkant weinig voorwaarden gesteld, zodat regelingen niet te gecompliceerd worden en zo potentiële aanvragers afschrikken. Bij de Groningse Waardevermeerderingsregeling speelt ook mee dat er geen energie-gerelateerde doelen zijn gesteld: de regeling ging meer om het herstellen van vertrouwen in het aardbevingsgebied. Ook voor de Startsubsidie Lokale Energietransitie zijn geen specifieke energiedoelen geformuleerd: hier gaat het om het stimuleren van collectieven om zich te organiseren.

Hoewel dit enerzijds een effectieve wijze blijkt om de doelgroep inderdaad aangehaakt te krijgen, leidt dit bij een deel van de respondenten tot twijfel. Zij vinden het een gemiste kans om tot echte verduurzaming te komen of om professionalisering van collectieven te realiseren. Daarom zouden zij graag eisen stellen aan maatregelen (bijvoorbeeld een minimale isolatiewaarde) of aan het op te richten collectief (bijvoorbeeld

opschaling). De wens tot eisen stellen staat op spanning met de wens voor laagdrempeligheid: hoe meer eisen gesteld worden, hoe hoger de drempel voor collectieven komt te liggen.

3.8 Succes- en faalfactoren

Realisatiekracht en mix aan competenties in de buurt is van belang

Respondenten geven aan dat het belangrijk is dat een collectief één of meerdere trekkers heeft om mensen die minder intrinsieke motivatie hebben ook mee te krijgen. Zonder de realisatiekracht van dit soort personen zijn initiatieven minder effectief. Ook geven diverse respondenten aan dat een mix aan competenties nodig is, niet alleen technische expertise maar ook communicatieve vaardigheden en verbinders. Buurkracht ondersteunt bijvoorbeeld alleen collectieven waarbij deze competenties aanwezig zijn.

Collectieve aanvragen moeten aangejaagd worden

Uit de interviews blijkt verder dat collectieve aanvragen rond energiebesparing vaak niet spontaan van de grond komen: ze moeten aangejaagd worden. Het organiseren van collectieven rond energiebesparing kost namelijk tijd om dit te organiseren en het kan bovendien weerbarstig zijn. Dit betekent dat er in veel gevallen behoefte is aan ondersteuning om te komen tot collectieven. Ook kan het zinvol zijn om extra prikkels in te bouwen voor collectieven (vooral als individuele ondersteuning ook mogelijk is). Bij de Waardevermeerderingsregeling waren er bijvoorbeeld geen extra prikkels voor collectieven t.o.v. individuele aanvragen (in tegenstelling tot de tijdelijke regeling die daarvoor liep). Mede hierdoor zijn er voor de structurele regeling geen collectieve aanvragen meer ingediend.

De noodzaak tot aanjagen betekent dat het stimuleren van collectieve energiebesparing relatief veel energie kost voor de initiatiefnemer. Daarnaast wordt bij de vijf onderzochte aanpakken duidelijk dat het benaderen van de doelgroep niet direct leidt tot het treffen van maatregelen. Zo ligt de conversie bij Buurkracht tussen de 10 en 15%, beoogt Groningen Woont Slim een conversie van 10% te realiseren en heeft 1,5% van de benaderde doelgroep van de provinciale collectieve inkoopactie maatregelen getroffen. Het betrekken van de doelgroep kost dus relatief veel energie, terwijl het aantal getroffen maatregelen relatief laag blijft bij de onderzochte aanpakken.

Persoonlijk contact en betrekken overheidspartij dragen bij aan vertrouwen

Persoonlijk contact en onderling vertrouwen worden door respondenten genoemd als belangrijke voorwaarden voor succes. Isoleren betekent vaak dat mensen achter de voordeur komen en mensen willen het gevoel hebben dat ze de juiste maatregelen nemen. Een collectieve aanpak kan hier een belangrijke rol in spelen, omdat warme contacten (buurtgenoten) iemand over het algemeen sneller verleiden om maatregelen uit te voeren dan koude contacten (bv. bedrijven). Het is daarom ook van belang dat inwoners onafhankelijk worden geadviseerd. Het merendeel van de respondenten geeft aan dat het kan helpen om een gemeente of provincie te betrekken bij het benaderen van de doelgroep, omdat de overheid door burgers over het algemeen als een betrouwbare partij wordt gezien bij dergelijke trajecten.

Stimuleer korte doorlooptijden en meerdere instapmomenten

Een aantal respondenten geeft aan dat het toewerken naar een concreet resultaat van belang is om zowel bij initiatiefnemers als de doelgroep de energie vast te houden. Ze geven aan dat ze collectieven soms zien verzanden in praatclubjes omdat een concreet einddoel ontbreekt. Buurkracht heeft er daarom voor gekozen om te werken in 10-weekse trajecten met een helder einddoel. Dit kan overigens dan wel vaker worden herhaald in hetzelfde gebied. Dit biedt de doelgroep ook de gelegenheid om op meerdere momenten in te stappen. Soms is er namelijk wel enthousiasme onder woningbezitters om mee te doen aan een collectief, maar komt het moment niet goed uit.

4. Conclusies

Dit hoofdstuk bevat de belangrijkste conclusies van dit onderzoek en een beantwoording van de centrale onderzoeksvraag:

Op welke wijze kan de provincie, samen met gemeenten, energiecoöperaties en andere organisaties, particulieren in Brabant stimuleren om het isoleren en energie besparen gezamenlijk (per huizenblok/straat/wijk) op te pakken?

De beantwoording van de centrale onderzoeksvraag is uiteengezet in een aantal deelconclusies.

Collectieve aanpakken voorzien in een behoefte en hebben toegevoegde waarde

Collectieve aanpakken spelen in op de groeiende behoefte vanuit de samenleving om bottom-up gezamenlijk te werken aan maatschappelijke vraagstukken. Deze trend is bijvoorbeeld ook in het sociale domein en het economisch domein zichtbaar. Een collectieve aanpak faciliteert deze maatschappelijke beweging. Ook dragen collectieve aanpakken bij aan het versnellen van de energietransitie. Gebrek aan kennis, gebrek aan vertrouwen in marktpartijen en gebrek aan tijd zijn belangrijke knelpunten voor woningbezitters om energiemaatregelen uit te voeren. Collectieven kunnen deze knelpunten verkleinen of wegnemen omdat buurtgenoten elkaar overtuigen om maatregelen uit te voeren en elkaar helpen. De overheid kan een belangrijke rol spelen in het vergroten van het vertrouwen in marktpartijen. Bijvoorbeeld door haar naam aan een marktinitiatief te verbinden of door een rol te spelen in de communicatie richting de doelgroep.

Collectieve aanpakken die zich enkel richten op energiebesparing komen (nog) weinig voor

Veruit het grootste deel van de 19 energie-gerelateerde collectieve aanpakken die in dit onderzoek zijn geïdentificeerd, richten zich in theorie zowel op collectieve hernieuwbare energieproductie als collectieve besparing. We zien op dit moment nog weinig collectieve aanpakken die zich enkel op energiebesparing richten. De aanpakken die zich zowel op collectieve hernieuwbare energieproductie als collectieve besparing richten, ondersteunen in de praktijk vooral collectieven rond gezamenlijke hernieuwbare energieproductie (met name zonnepanelen). Respondenten geven aan dat het feit dat zonnepanelen zichtbaar zijn, men vertrouwd is met deze techniek en dat de installatie van zonnepanelen minder ingrijpend en arbeidsintensief is dan besparingsmaatregelen, hier een grote rol in speelt. Vanuit de behoefte geredeneerd, ligt de keuze voor een aanpak die zich enkel richt op collectieve energiebesparing niet meteen voor de hand.

Dit wil echter niet zeggen dat het daarom onlogisch is om enkel collectieve energiebesparing te ondersteunen. Respondenten geven namelijk ook aan dat collectieven soms voor zonnepanelen kiezen, terwijl energiebesparende maatregelen energetisch en financieel gezien juist aantrekkelijker zijn. Bovendien zijn energiebesparende maatregelen vrijwel altijd 'no-regret' maatregelen, terwijl dit bij hernieuwbare energie niet altijd het geval is. Ook om netcongestie te voorkomen is het beter om energie niet te gebruiken dan het anders op te wekken. Er zijn inhoudelijk dus goede argumenten om juist wel extra in te zetten op energiebesparing.

Er bestaat bovendien een reële kans dat de behoefte om gezamenlijk energie te besparen groeit in de komende jaren. Alle Nederlandse gemeenten dienen uiterlijk eind 2021 een Transitievisie Warmte gereed te hebben. In deze visie moeten gemeenten samen met andere stakeholders per wijk uitwerken op welke

manier en wanneer wijken aardgasvrij worden. Dit wordt vervolgens uitgewerkt in uitvoeringsplannen per wijk. Dit kan leiden tot een toename van de urgentie om gezamenlijk te werken aan energiebesparing.

We zien twee typen collectieve aanpakken...

We zien in dit onderzoek dat de onderzochte collectieve aanpakken zijn onder te verdelen in grofweg twee typen aanpakken:

1. Ondersteuning gericht op het bouwen en versterken van lokale initiatieven;
2. Ondersteuning gericht op het gezamenlijk uitvoeren van energiebesparende maatregelen.

Buurkracht en de Startsubsidie Lokale Energietransitie komen qua insteek het meest overeen met het eerste type aanpak, terwijl GWS, de Waardevermeerderingsregeling NCG en Collectieve inkoop voor isolatie qua kenmerken het meest overeenkomen met het tweede type aanpak.

Uit dit onderzoek blijkt dat het eerste type collectieve aanpak door de persoonlijke benadering arbeidsintensief is. Ook heeft deze vorm van een collectieve aanpak een relatief grote ondersteuningsbehoefte, omdat het betrekken en creëren van vertrouwen bij de doelgroep en het identificeren van kansrijke maatregelen tijd vergt. Gevolg is echter ook dat met een dergelijke aanpak woningbezitters worden geactiveerd die anders niet snel zouden investeren in energiemaatregelen. Mensen die je kent trekken je over het algemeen sneller over de streep om maatregelen te treffen dan bedrijven die je niet kent. Met een collectieve aanpak gebaseerd op een persoonlijke benadering worden dus ook woningbezitters geactiveerd die via een generieke benadering niet of minder goed worden bereikt.

De collectieve aanpakken uit dit onderzoek die qua kenmerken de meeste overlap hebben met het tweede type aanpak, zijn over het algemeen minder arbeidsintensief en hebben ook een kleinere ondersteuningsbehoefte. Deze aanpakken richten meer op vraagbundeling of het aanbieden van product-marktcombinaties, soms in combinatie met collectiviteitskorting. Deze vorm van een collectieve aanpak leidt relatief snel tot uitvoering van energiemaatregelen, maar de doelgroep die wordt geactiveerd bestaat over het algemeen uit woningbezitters die al nadachten over het nemen van energiemaatregelen.

...en per type aanpak meerdere varianten

Per type aanpak worden collectieven op verschillende manieren ondersteund. Dit is hieronder nader uitgewerkt.

Bouwen en versterken van lokale initiatieven

- Beschikbaar stellen van procesgeld (organiseren bijeenkomsten, oprichtingskosten coöperatie, communicatie etc.), veelal in de vorm van een laagdrempelige subsidie.
- Beschikbaar stellen van expertise om de realisatiekracht van collectieven te vergroten.
- Beschikbaar stellen van standaardtools en producten (voorbeeldwebsites, voorbeeldbrieven etc.).
- Ondersteuning bij de communicatie: brieven of een uitnodiging voor een bijeenkomst namens een gemeente of provincie. Dit draagt bij aan de betrouwbaarheid en een hogere respons.

Ondersteuning gericht op het gezamenlijk uitvoeren van energiebesparende maatregelen

- Organisatie van een collectieve inkoopactie (vraagbundeling).
- Uitwerken product-marktcombinaties en selecteren partijen die maatregelen kunnen uitvoeren (aanbodbundeling).
- Beschikbaar stellen van middelen of menskracht voor het identificeren van kansrijke gezamenlijke maatregelen.

- Beschikbaar stellen van middelen voor uitvoering van energiemaatregelen (dit zien we alleen bij woningbezitters die aardbevingsschade hebben) of middelen om een (hogere) collectiviteitskorting aan te kunnen bieden.
- Beschikbaar stellen van standaardtools en producten (voorbeeldoffertes, businesscases, warmtecamera's etc.).
- Marktpartijen equiperen om collectieven te kunnen bedienen.

Overheid heeft vooral een financierende rol aan de voorkant, de rol in uitvoering is beperkt

Voor vrijwel alle varianten van de collectieve aanpakken die zijn geïdentificeerd, geldt dat ze zijn gefinancierd uit publieke middelen. Hierbij is sprake van financiering vanuit zowel het Rijk als provincies en gemeenten.⁴ Zonder publieke middelen zouden deze aanpakken niet van de grond komen. In de uitvoering plaatsen overheidspartijen zich over het algemeen meer op afstand. De uitvoering is vaak belegd bij partijen die sterke lokale netwerken en binding hebben of bij marktpartijen. Gemeenten zijn wel ondersteunend in de uitvoering, bijvoorbeeld bij het benaderen van de doelgroep en vanwege lokale kennis. We zien dat de rol van de provinciale overheid beduidend kleiner is in de uitvoering.

⁴ Uitzonderingen zijn bedrijven die een collectiviteitskorting aanbieden, bijvoorbeeld omdat ze kunnen besparen op acquisitie en voorrijkosten.

5. Methodologische verantwoording

In deze bijlage staat o.a. wat de uitgangspunten van het onderzoek zijn geweest, welke aanpakken zijn opgenomen in de groslijst, de wijze waarop de selectie voor de verdiepingsfase is gemaakt en een overzicht van de geïnterviewde personen en de vragen die tijdens de interviews aan de orde zijn gekomen.

5.1 Uitgangspunten onderzoek

Voorafgaand aan de uitvoering van dit onderzoek is een aantal uitgangspunten geformuleerd. Deze luiden als volgt:

- Het betreft een beleidsvoorbereidend onderzoek. Dat betekent dat het onderzoek input geeft voor beleidsontwikkeling en -uitvoering.
- Het betreft een onderzoek met open vizier. Dat wil zeggen dat bij aanvang alle mogelijke concrete initiatieven worden geïdentificeerd en dat samen met de provincie naar type initiatieven worden geselecteerd voor nadere uitwerking.
- We zoeken niet alleen naar aanpakken die specifiek in het kader van de energietransitie worden toegepast, maar ook daarbuiten. We kijken vervolgens wel of deze bruikbaar zijn voor het doel dat ermee wordt beoogd.
- We zoeken naar aanpakken om collectieven te bedienen. De aanpakken die zijn gericht op het verleiden en ondersteunen van individuele burgers (en dat zijn er velen) vallen buiten de scope van dit onderzoek.
- Het onderzoek beperkt zich tot initiatieven die zich richten op isolatie en andere vormen van energiebesparing. Initiatieven die enkel betrekking hebben op productie van hernieuwbare energie worden daarmee buiten beschouwing gelaten.

5.2 Initiatieven groslijst en selectie verdiepingsfase

De groslijst bestaat uit de volgende collectieve aanpakken.

Landelijk:

1. Subsidie Energiebesparing Eigen Huis voor VvE;
2. Regeling Energiebesparing bij Versterking;
3. Waardevermeerderingsregeling.

Provinciaal:

4. Startsubsidie Lokale Energietransitie Groningen;
5. Subsidie Lokale Energie-initiatieven Overijssel;
6. Ondersteuning Burgercollectieven Noord-Holland;
7. Subsidie Coöperatieve Energieprojecten Limburg;
8. Lokale Hernieuwbare Energieprojecten Gelderland;
9. Subsidie voor Kleinschalige Energie-initiatieven Flevoland.

Gemeentelijk:

10. Brabant Woont Slim;
11. Groningen Woont Slim;
12. Energiewerkplaats Fryslân.

Marktinitiatieven:

13. HOOM;
14. Buurkracht;
15. Groninger Energie Koepel;
16. Woonconnect;
17. Reggefiber;
18. Collectieve Inkoopactie voor Isolatie;
19. Regio-isolatie;
20. Zon- en Isolatiecollectief Voorst.

Voor de verdiepingfase is in overleg met de opdrachtgever per categorie één collectieve aanpak geselecteerd. Uit de categorie marktinitiatieven zijn twee aanpakken geselecteerd. De wijze waarop de selectie tot stand is gekomen, is reeds toegelicht in hoofdstuk 1.

5.3 Geïnterviewde personen

Onderstaande tabel toont de personen die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd.

Persoon	Organisatie
Ronald van Paassen	Provincie Groningen
Arjan Hermanides	Reimarkt
Janneke Wolkorte	Natuur- en Milieufederatie
Djoera Eerland	Buurkracht
Theo van Hoek	Buurkracht
Nadiena Kram	Samenwerkingsverband Noord-Nederland
Tjallie Wolthuis	Nationaal Coördinator Groningen
Niels Grozema	Regio Isolatie

5.4 Geraadpleegde documenten

- Energieagenda Noord-Brabant 2019-2030, provincie Noord-Brabant, 2019
- Plan van aanpak Groningen Woont Slim, gemeente Groningen, 2016
- Verslag Kennistafel Energietransitie, Kennisplatform Bouwen en Versterken, Nationaal Coördinator Groningen, 2019
- Energiebesparing: informeren, adviseren en collectief inkopen, HIER opgewekt, 2014
- Blok voor Blok: de bevindingen – Grootschalige energiebesparing in de bestaande woningbouw, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2014
- Green Deal Smart Energy Cities, gemeenten Amsterdam, Arnhem, Eindhoven, Enschede en Groningen, de TKI Urban Energy (topsector Energie), de TKI Click NL (topsector creatieve industrie), Netbeheer Nederland en de ministeries van EZ, IenM en BZK, 2017
- Achtergrondnotitie Klimaatakkoord, sectortafel Gebouwde Omgeving, 2018
- Halfjaarrapportage juli-december 2018, Nationaal Coördinator Groningen, 2018
- Samen op reis naar een energiezuinige woning: het belang van vertrouwen in bewonersgerichte aanpakken energiebesparing, Wageningen University & Research, 2017
- Jaarrekening 2018, Gemeente Groningen, 2019
- Begroting 2019, Gemeente Groningen, 2019
- Jaarverslag 2018, Enexis Holding N.V.

5.5 Vragenlijst interviews

Algemeen

- Wie heeft de aanpak geïnitieerd?
- Wanneer is de aanpak gestart?
- Wat is de (verwachte) looptijd van deze aanpak?
- Waarom richt deze aanpak zich (mede) op collectieve energiebesparing?
- Wie is de voornaamste doelgroep van deze aanpak en waarom?
- Welke doelstellingen zijn geformuleerd t.a.v. beoogde resultaten?

Financiering

- Hoeveel budget is beschikbaar voor de uitvoering van deze aanpak?
- Welke partijen hebben dit budget beschikbaar gesteld en wat is de bijdrage per partij?
- Welke eisen/voorwaarden hebben de financierende partijen aan de voorkant gesteld?

Kenmerken aanpak

- Welke instrumenten/tools worden ingezet om collectieve energiebesparing te stimuleren?
- Waarom is gekozen voor deze instrumentenmix?
- Hoe wordt het beschikbare budget ingezet (menskracht, middelen, verdeling per instrument)?
- Op welke wijze wordt de doelgroep benaderd?

Governance

- Welke partijen zijn betrokken bij de aanpak?
- Vanuit welke rollen en taken zijn deze partijen betrokken bij de aanpak?
- Waarom is ervoor gekozen om de overheid wel/niet bij deze aanpak te betrekken?
- Wat is de toegevoegde waarde van een overheidspartij?

Uitvoering

- Hoe verloopt de uitvoering van de aanpak?
- Hoe verloopt het samenspel tussen de partijen die zijn betrokken bij de aanpak?
- Wat gaat goed in de uitvoering?
- Wat kan beter in de uitvoering?

Resultaten

- Hoeveel collectieven rond energiebesparing zijn inmiddels gerealiseerd?
- Hoeveel huishoudens doen mee in het collectief/de collectieven?
- Wat zijn de belangrijkste redenen voor burgers om wel/niet mee te doen met een collectief?
- Welke resultaten zijn behaald?
- In hoeverre worden de doelstellingen gehaald?
- Hoeveel energiebesparing is gerealiseerd?
- In hoeverre wordt gecommuniceerd over de bereikte resultaten?

Lessen

- Wat zijn de belangrijkste succesfactoren?
- Wat zijn de belangrijkste faalfactoren?
- Wat zouden jullie anders doen als jullie het over mochten doen?

E&E advies
Helperpark 288
9723 ZA Groningen
(050) 360 44 33
info@eeadvies.nl

eeadvies.nl